

Ieva Karpavičiūtė*

*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
Vytauto Didžiojo universitetas*

Strateginis stabilumas: Tango šokama dviese?

Straipsnyje nagrinėjamos naujausios branduolinio atgrasymo ir strateginio stabilumo tyrimų tendencijos. Straipsnyje apžvelgiama strateginio stabilumo tyrimų raida, bandoma paaiškinti šiuolaikinio branduolinio atgrasymo ypatybes ir pokyčius. Šaltojo karo metu supervalstybės sukūrė tarptautinę praktiką ir nerašytas branduolinio atgrasymo taisykles. Politinė praktika susiformavo kartu su išsamiais branduolinio atgrasymo tyrimais, kurie buvo pagrįsti racionalaus pasirinkimo teorijomis ir žaidimų modeliavimu. Šiuolaikiniai tarptautiniai santykiai bando iš naujo atrasti branduolinio atgrasymo tyrimus, pažvelgti ir įvertinti, kiek yra pakitusi strateginė aplinka ir strateginis stabilumas. Kai kurie mokslininkai iš naujo atranda Šaltojo karo tarptautinių santykių tyrimų modelius ir juos pritaiko šiandieniniam pasauliui, kiti ieško naujų analizės galimybių. Straipsnyje pagrindinis dėmesys skiriamas pirmojo smūgio, krizės ir ginklavimosi varžybų stabilumo sąsajoms. Bandoma paaiškinti, kaip strateginės aplinkos pokyčiai gali padėti geriau suprasti šiuolaikinį branduolinį atgrasymą. Aptariama, ar ir kokiomis sąlygomis branduolinis paritetas, pirmojo smūgio stabilumas, ginklų kontrolės pusiausvyra gali užtikrinti strateginį stabilumą ir garantuoti ilgalaikį karinį balansą.

Įvadas

Kaitos ir stabilumo tyrimais domisi ne tik socialiniai mokslai, šios sąvokos taip pat yra gamtos ir tikslųjų mokslų dėmesio centre. Kaitos tyrimai dažniausiai siejami su veiksnių, lemiančių stabilumą, analize, taip pat su sistemų tyrimais bei jų adaptacija prie nuolatinių kaitos procesų. Branduolinis atgrasymas šiame kontekste nėra išimtis. Branduolinio atgrasymo studijos išskirtinai daug dėmesio skiria kaitos ir stabilumo sampratai, tai ypač svarbu siekiant suprasti ir paaiškinti kritiškai svarbių sprendimų priėmimo procesą bei veiksnius, lemiančius sprendimus, susijusius su strateginiu planavimu. Nuo pat pirmųjų Šaltojo karo metų mokslininkai, tyrę branduolinį atgrasymą, ėmė

*Dr. Ieva Karpavičiūtė yra Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedros docentė ir Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto lektorė. Adresas korespondencijai siųsti: Šilo g. 5A, 10322 Vilnius; tel.: +370 5 2103582, el. paštas: ieva.karpaviciute@lka.lt

daug dėmesio skirti atgrasymą stabilizuojantiems veiksniams bei branduolinių smūgių prevencijai. Strateginio stabilumo studijos formavosi Šaltojo karo metu, kaip branduolinio atgrasymo tyrimai, kurie daugiausiai dėmesio skyrė tarptautinio stabilumo ir karinio balanso aiškinimui.

Pastebėtina, kad tik pasibaigus Šaltajam karui, strateginio stabilumo tyrimai buvo praktiškai išnykę iš tarptautinių santykių tyrimų lauko. Tai iš dalies lėmė sėkmingos nusiginklavimo ir ginklų kontrolės iniciatyvos, kurios prasidėjo dar Šaltojo karo metu, tokios kaip Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutartis ar Strateginės ginkluotės sutartis START. Didelio masto branduolinio karo tikimybė branduolinių galybių buvo vertinama kaip minimali. Mokslininkai ir politiniai lyderiai teigė, kad branduoliniai ginklai praranda savo strateginę prasmę. Šiandieniniame kompleksiškame pasaulyje konfliktų pobūdis iš esmės yra pakitęs, dėl to branduolinių ginklų panaudojimas yra beveik neįmanomas. Branduolinio ginklo platinimas, ne valstybinių veikėjų įsitraukimas į šią veiklą, atsitiktinis, netikėtas branduolinio ginklo panaudojimas per klaidą išskiriami kaip pagrindiniai iššūkiai, susiję su branduoliniais ginklais.

Pastaruju metu tarptautinių santykių disciplinoje pastebimas atgrasymo tyrimų renesansas. Iš naujo atrandami Šaltojo karo tyrėjai ir jų studijos, bandoma taikyti anksčiau atrastus tyrimo metodus, aiškinant šiandienos saugumo situaciją, taip pat ieškoma naujų analitinių ir metodologinių priegū. Nuo Šaltojo karo pabaigos pati tarptautinių santykių disciplina gerokai pasistūmėjo į priekį, tad anksčiau buvę labai progresyvūs metodai ir teorinės įžvalgos nebūtinai yra tokie parankūs ir patrauklūs šiandienos tarptautinių santykių studijų kontekste. Greta pozityvistinių neorealizmo, neoliberalizmo studijų, sparčiai plėtojosi kritiškosios saugumo studijos, socialinio konstruktyvizmo studijos bei kitos postpozityvistinės perspektyvos, kurios iš esmės prisidėjo prie atgrasymo tyrimų plėtros.

Šiuo straipsniu siekiama apžvelgti ir įvertinti šiandienos branduolinį atgrasymą ir strateginį stabilumą. Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama trimis dažniausiai su strateginiu stabilumu siejamoms tyrimų sritims: pirmojo smūgio stabilumui, krizės stabilumui bei ginklavimosi stabilumui. Apžvelgiama strateginio stabilumo studijų evoliucija ir pagrindiniai moksliniai atradimai ir įžvalgos anksčiau minėtų trijų tyrimų sričių. Siekiama atrasti ir įvertinti sąsajas tarp pirmojo smūgio stabilumo, krizės stabilumo bei ginklavimosi stabilumo, taip pat bandoma paaiškinti esminius šiandieninio branduolinio atgrasymo pokyčius, lyginant su Šaltojo karo laiku egzistavusiais atgrasymo principais.

1. Branduolinio atgrasymo studijų raida

Branduolinio atgrasymo studijos nuo pat pirmųjų Šaltojo karo metų buvo labai dinamiškos, sparčiai kintančios, autoriai bando išlaikyti glaudų ryšį su realybe, t. y. tiria sprendimų priėmimo procesą, stengiasi jį paaiškinti. Robertas Jervis¹ 1979 metais išskyrė tris atgrasymo studijų etapus, Jeffrey'is Knopfas² 2010 metais prie Jervis'o klasifikacijos pridėjo ketvirtą etapą. Anksčiausiuose atgrasymo tyrimuose buvo stebimi strateginiai, su branduoliniais ginklais susiję karo pobūdžio ir strateginio planavimo pokyčiai. Bernardas Brodie pastebėjo, kad branduolinis ginklas iš esmės pakeitė karo pobūdį, ši strateginė revoliucija įvyko dėl visiško susinaikinimo galimybės, būdingos branduolinių ginklų panaudojimui, o tai reikė, kad nugalėti priešininką nebus jokio tikslo arba jo praktiškai nebus³. Pirmuose atgrasymo ir strateginio stabilumo tyrimuose branduoliniai ginklai buvo nagrinėjami platesniame strateginės pusiausvyros kontekste, buvo stebimi ir apibūdinami branduolinių ginklų strateginiai skirtumai, lyginant su tradicinio tipo konfliktais. Branduolinis atgrasymas buvo suprantamas kaip priemonė atgrasyti priešininką nuo branduolinės atakos ir apsaugoti miestų pramoninius centrus.

Antroji atgrasymo tyrimų banga išskyrė racionalumą kaip pagrindinį sprendimus priimančio politinio veikėjo bruožą ir pagrindinį sprendimų priėmimo proceso principą. Šiam atgrasymo studijų etapui priskirtini mokslininkai išplėtojo žaidimų teorijas, pagrįstas kokybiniu modeliavimu. Tomas Schellingas vienas iš pirmųjų klasifikavo karą kaip derybų procesą, kurio metu oponentai grasinimais, pažadais ir veiksmais bando paveikti vienas kito lūkesčius ir ketinimus⁴, jis apibrėžė strateginį stabilumą ir daug laiko ir pastangų skyrė branduolinio atgrasymo, konfliktų valdymo, ginklų kontrolės ir strateginių sprendimų priėmimo tyrimams. Šie tyrimai pristatė ir išplėtė pirmojo smūgio stabilumo, krizių stabilumo ir ginklavimosi varžybų stabilumo suvokimą.

Trečioji atgrasymo tyrimų banga susiformavo 20-ojo amžiaus septintajame ir aštuntajame dešimtmėčiuose kaip kritika dominuojančioms racionalaus pasirinkimo atgrasymo studijoms. Didelė grupė mokslininkų ėmė abejoti sprendimų priėmėjų racionalumu branduolinio atgrasymo ir strateginio stabilumo srityse (žr. 1 lentelę). Trečioji banga paskatino branduolinį atgrasymą

¹ Jervis, R. (1979), „Deterrence Theory Revisited“, *World Politics*, 31 (2).

² Knopf, J. W. (2010), „The Fourth Wave in Deterrence Research“, *Contemporary Security Policy*, 31(1).

³ Van del Putten, F., Meijnders, M., Rood, J. (2015), „Deterrence as a Security Concept against Non-Traditional Threats“, *In-depth study Clingendael Monitor*, Clingendael, p. 7.

⁴ Schelling, T. (1966), *Arms and Influence*, New Haven: Yale University Press.

prijungti prie kognityvinės psichologijos ir elgesio tyrimų⁵. Ši mokslininkų grupė teigė, kad branduolinio atgrasymo racionalumas yra neįmanomas, o prielaida, kad sprendimų priėmimo procesas yra racionalus, yra gana silpna. Veikėjai gali turėti ribotą informaciją, o jų sprendimai gali būti pagrįsti emocijomis ir neracionaliais vertinimais. Priimtas sprendimas gali būti grindžiamas klaidingu kitos šalies ketinimų suvokimu. Trečioji atgrasymo tyrimų banga buvo nukreipta ne tik į racionalaus pasirinkimo kritiką, bet ir prisidėjo prie atgrasymo atvejų studijų ir statistinių tyrimų plėtos. Ši mokslininkų grupė pastebėjo racionalaus pasirinkimo metodų apribojimus ir jų negebėjimą paaiškinti daugelio nesėkmingų atgrasymo atvejų. Patrikas Morganas pabrėžė, kad „krizės metu veikėjai susiduria su politinėmis ir kultūrinėmis empatijos kliūtimis, taip pat pažinimo trūkumais – įvairiomis euristikos formomis, kurios iškreipia suvokimą ir vertinimą; dėl to dažniausiai yra atgrasymo nesėkmių“⁶.

Ketvirtoji banga susiformavo 1991–2001 m. Autoriai pabrėžė sumažėjusią branduolinio karo grėsmę, išskyrė neplatinimo iššūkius, nevalstybinių veikėjų, tokių kaip teroristai, reikšmingumą ir galimą jų poveikį asimetriniam branduoliniam atgrasymui. Atgrasymas buvo suvokiamas kaip psichologinis ryšys⁷. Šie tyrimai buvo nesistemiški, mokslininkai atsižvelgė į įvairius sudėtingus veiksnius, turinčius įtakos branduolinio saugumo sričiai. Mokslininkai, pvz., Lawrence'as Freedmanas, Tedas Hopfas ir kiti, išplėtė atgrasymo suvokimą už karinės srities ribų, kad jis būtų tinkamesnis ir pritaikytinas naujoje saugumo aplinkoje. Jie išplėtė branduolinio atgrasymo taikymo sritį, įtraukdami daugiau analizės lygmenų, naujus veikėjus, veiksnius ir grėsmes, galinčius turėti įtakos branduoliniam atgrasymui. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas naujiems nekariniams saugumo iššūkiams, terorizmo grėsmėms, kibernetiniam saugumui ir dirbtiniam intelektui, buvo nagrinėjamos problemos, susijusios su naujomis technologijomis, priešraketine gynyba ir ginklų neplatinimu.

⁵ Brantly, A. (2018), „The Cyber Deterrence Problem“, 10th International Conference on Cyber Conflict, NATO CCD COE Publications, Tallinn, p. 33, <https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/Art-02-The-Cyber-Deterrence-Problem.pdf>, 10 09 2019

⁶ Patrick, Morgan (2003), *Deterrence Now*, Cambridge University Press, p.142.

⁷ Kroenig, M. and Pavel, B. (2012), „How to deter terrorism“, *The Washington Quarterly*, 35(2), p. 21–36.

1 lentelė. Penkios strateginio stabilumo ir branduolinio atgrasymo tyrimų bangos

Atgrasymo studijos	Autoriai	Tyrimų sritys
Pirmoji banga (XX a. 6–7 deš.)	Bernard Brodie, Arnold Wolfers, Jacob Viner, Vannevar Bush, David Rosenberg	Studijų krypties apibrėžimas; Atgrasymo principų apibrėžimas; Kintantis karo ir konfliktų pobūdis.
Antroji banga (XX a. 7–8 deš.)	Thomas C. Schelling, Steven Brams, Mark Kilgour, Robert Powell	Racionalaus pasirinkimo prieiga; Žaidimų teorijos; Strateginis balansavimas, krizės stabilumas, pirmojo smūgio stabilumas.
Trečioji banga (XX a. 8–9 deš.)	Richard Lebow, Janice Gross Stein, Patrick Morgan, Glen Snyder, Robert Jervis, John Steinbruner, Graham Allison, William Wohlforth, John Gaddis, James Lebovic, Shu Guang Zhang, Frank Zagare	Atvejų analizės ir statistikos tyrimai; Dėmesys kognityvinei psichologijai ir elgesio tyrimams; Abejojama sprendėjų racionalumu priimant strateginius sprendimus; Kritika dėl racionalaus pasirinkimo negebėjimo paaiškinti atgrasymo nesėkmių.
Ketvirtoji banga (XX a. 9–10 deš. XXI a. pradžia)	Patrick Morgan, T. V. Paul, Mark Kilgour, Steven Brams, Lawrence Freedman, Mathew Kroenig, Colin Gray, Keith Payne, James Acton	Masinio naikinimo ginklo neplatavimo tyrimai; Atgrasymas nuo asimetrinių / netradicinių hibridinių grėsmių; Atgrasymas ir nevalstybiniai veikėjai; Pritaikytos atgrasymo studijos šiandienos iššūkiams, analizės lygmenų įvairovė; Normatyviniai atgrasymo tyrimai.
Penktoji banga (formuojasi po 2010 m.)	Hans Kristensen, Corentin Brustlein, Andrew Futter, Amy Woolf, Bradley Roberts, A. Branly, David Yost, Amir Lupovici	Šaltojo karo atgrasymo studijos derinamos su asimetriniais analizės elementais; Daugialypis atgrasymas; Technologinis poveikis; Dirbtinio intelekto ir kibernetinių iššūkių vaidmuo; Skirtingų atgrasymo tyrimų raidos bangų rezultatų sujungimas.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Roberto Jervis'o ir Jeffrey'io W. Knopfo klasifikacija.

Šiandieniniai strateginio stabilumo tyrimai skiriasi nuo tų, kurie atsirado iškart po Šaltojo karo pabaigos ir po rugsėjo 11 dienos išpuolių. Penktoji atgrasymo studijų banga siekia suderinti racionalaus pasirinkimo analizės principus su daugialybiais trečiosios ir ketvirtosios bangos tyrimais ir bando prisitaikyti prie šiuolaikinės saugumo realybės. Dėl augančių ginklavimosi varžybų rizikų ir iššūkių ginklavimosi stabilumui vėl susitelkiama į valstybinius veikėjus, tačiau tuo pat metu išlaikomas dėmesys mišriems ir asimetriškiems saugumo iššūkiams. Nauja besiformuojanti strateginė aplinka, didėjantis naujų technologijų vaidmuo lemia strateginio stabilumo suvokimo pokyčius, kurie yra dar sudėtingesni, mažiau simetriški, nagrinėja daugybę sudėtingų realijų, derina pozityvistinę ir postpozityvistinę perspektyvas ir žvelgia į skirtingus analizės lygmenis. Mokslininkai bando įvertinti sisteminį, regioninį ir nacionalinį poveikį branduoliniam atgrasymui ir siekia rasti suderinamumą tarp tradicinių ir naujų požiūrių į atgrasymą.

Šaltojo karo metu supervalstybės suformavo tam tikrą tarptautinę praktiką ir nerašytas taisykles branduolinio atgrasymo srityje. Politinė praktika atsirado kartu su išsamiais branduolinio atgrasymo tyrimais, kurie buvo pagrįsti racionalių pasirinkimu ir žaidimų teorijų modeliavimu. Šiuo metu formuojasi nauja strateginių studijų karta, nors kai kurie Šaltojo karo strateginio stabilumo ir branduolinio atgrasymo tyrinėtojai bando atsigręžti į senąsias, klasikines atgrasymo studijas. Šis straipsnis yra skirtas strateginio stabilumo raidai ir apibūdina ketvirtosios ir penktosios atgrasymo tyrimų bangos indėlį ir išskiria galimas jų ateities kryptis.

2. Strateginio stabilumo sąvoka

Strateginio stabilumo sąvoką pirmasis pavartojo Thomas C. Schellingas⁸ ir Mortonas Halperinas 1961 m. savo knygoje „Strategija ir ginklų kontrolė“. Jie apibrėžė strateginį stabilumą kaip „situaciją, kurioje karo rizika yra maža, nes nė viena šalis nesiima pirmo branduolinio smūgio iniciatyvos, o šis skaičiavimas yra pagrįstai apsaugotas nuo sukretimų, netikėtumų ir perturbacijų“⁹. Šaltojo karo metu strateginiu stabilumu buvo siekiama strateginės, karinės pusiausvyros, užtikrinant patikimą priešininko atgrasymą nuo branduolinės atakos. Amerikos branduoliniai strategai manė, kad branduolinių pajėgų plėtra tiek

⁸ In 2005 Thomas Schelling received a Memorial Nobel Prize for game modelling in strategic and conflict studies.

⁹ Koblenz, G. (2014), „Strategic Stability in the Second Nuclear Age“, Council on Foreign Relations, Council Special Report No. 71, November 2014, p. 19.

JAV, tiek Sovietų Sąjungoje gali sustiprinti tarptautinį stabilumą dėl simetriškos grėsmių pusiausvyros tarp supervalstybių¹⁰. Strateginio stabilumo suvokimas ilgainiui keitėsi, pasidarė kompleksiškesnis, apimantis daugiau stabilumą lemiančių veiksnių.

Strateginio stabilumo sąvoka yra gana paini ir daugiaplotmė. Ji apima sudėtingas politines ir karines sritis, tokias kaip sprendimų priėmimo procesas, derybos, karinės doktrinos, konfliktų studijos, gynybos ir karinis planavimas, pajėgų elgsena ir branduolinės technologijos. Davidas Yostas pastebėjo, kad „nors jėgos elgsena gali vaidinti lemiamą vaidmenį atgrasymo, krizių valdymo ir operacijų metu, strateginis stabilumas iš esmės priklauso nuo politinių veiksnių, įskaitant galimų priešininkų tikslus ir sprendimų priėmimo dinamiką“¹¹. Strateginis stabilumas taip pat parodo labai glaudų ryšį tarp strateginio karinio planavimo ir politinių derybų, kurių negalima nagrinėti atskirai.

Strateginio stabilumo terminas evoliucionavo, jis buvo plėtojamas racionalaus pasirinkimo teorinės prieigos atstovų. Ši prieiga vėliau buvo stipriai kritikuojama trečiosios atgrasymo tyrimų bangos atstovų, neigiančių sprendimų priėmimo proceso racionalumą ir išryškinančių atgrasymo trūkumus. Nepaisant to, strateginio stabilumo sąvoka ir strateginis stabilumas kaip analitinis įrankis atranda kelią į šiuolaikinio atgrasymo tyrimus ir padeda geriau suprasti šiandieninio branduolinio atgrasymo ypatybes. Jis padeda susieti Šaltojo karo tyrimų apie branduolinį atgrasymą rezultatus su šiuolaikiniais tyrimais. Ketvirtosios bangos atgrasymo tyrimai išplečia strateginio stabilumo suvokimą, suteikdami papildomų elementų, jie sutelkia dėmesį į kintantį ginkluoto konflikto pobūdį, nevalstybinių veikėjų vaidmenį, neplatinimo riziką, asimetrinius saugumo iššūkius, galinčius pakeisti atgrasymo principus, tokius kaip kibernetiniai iššūkiai, technologijų plėtra ar dirbtinis intelektas. Ketvirtosios bangos tyrinėtojai taip pat išskiria iššūkius ir rizikas, kurios yra tyčia ar netyčia ignoruojamos, nenumatytos ir neįtrauktos į atgrasymo strategijas.

Naujausi strateginio stabilumo tyrimai vykdomi įvairiais analizės lygmenimis: globaliu / sisteminiu, nacionaliniu, o ypač daug dėmesio skiriama regioniniam atgrasymo dinamikos analizės lygmeniui, dėl kurio tam tikrų ypatybių branduolinis atgrasymas ir karinio pranašumo suvokimas darosi dar sudėtingesnis. Mokslininkai nagrinėja regioninį strateginį stabilumą Pietų Azijoje, Ramiajame vandenyne, Europoje, Pietų Azijoje ar Viduriniuose Rytuose. Kaip pastebi Frankas P. Harvey'jus, „kadangi atgrasymas visų pirma susijęs su

¹⁰ Kroenig, M. (2018), *The Logic of American Nuclear Strategy. Why Strategic Superiority Matters*, Oxford University Press, p. 128–129.

¹¹ Yost, D. (2013), „Strategic Stability in Europe“, *The Non-Proliferation Review*, 20(2), p. 208.

‘santykiais’ [tarp tarptautinės sistemos veikėjų], mažėjant seno tipo grėsmėms, atsiranda naujos grėsmės, o dvipoliui pasauliui žlugus dėl daugiapolio spaudimo, reikės naujų strategijų, skirtų / nukreiptų į naujus ir besikeičiančius ‘santykius’¹².

Kaip pastebėjo Stephenas Cimbala, „branduolinio atgrasymo stabilumo samprata padalijama bent į tris aspektus: pirmojo smūgio stabilumas; krizių stabilumas ir ginklavimosi varžybų stabilumas. Šie trys strateginio stabilumo elementai (arba tyrimų kryptys) yra glaudžiai susiję ir negali būti nagrinėjami atskirai. Jie atskleidžia, kaip strateginiai doktrinos elementai, gynybos planavimas ir karinis balansas prisideda prie platesnio tarptautinės, globalios sistemos stabilumo suvokimo. Strateginio stabilumo tyrimai atskleidžia strateginės karinės pusiausvyros principus ir tendencijas.

Jamesas Actonas derina tris išsiskiriančius Cimbalo strateginio stabilumo aspektus ir bandymus susieti Šaltojo karo strateginio stabilumo suvokimą su nauja strategine dinamika, atsiradusia po Šaltojo karo. Jis apibūdina strateginį stabilumą kaip „paskatų pirmam naudoti branduolinius ginklus nebuvimą (krizės stabilumas) ir paskatų didinti / stiprinti branduolines pajėgas nebuvimą (ginklavimosi varžybų stabilumas), o plačiau – tai apibūdina ginkluoto konflikto tarp branduolinių valstybių nebuvimą“¹³. Pirma, Actono apibrėžime nurodomas siauras branduolinio pariteto ir karinio pranašumo skaičiavimo suvokimas ir, antra, jame pavaizduotas platesnis politinių, diplomatinių ir gynybinių sprendimų priėmimo procesas, apimantis doktrininius branduolių balansavimo aspektus. Šis apibrėžimas taip pat atskleidžia, kad branduolinės pusiausvyros kūrimas yra hipotetinis ir kognityvinis procesas.

3. Strateginis stabilumas: pirmojo smūgio, krizių, ginklavimosi varžybų stabilumas

Integruotos strateginio stabilumo studijos apima branduolinio atgrasymo pusiausvyros suvokimą (nebūtinai skaitinį paritetą) ir pagrindinius principus, kurie yra būtini norint geriau suprasti sudėtingas strateginių studijų ypatybes. Siekiant geriau suprasti strateginio stabilumo ir branduolinio atgrasymo sąsajas, šiame straipsnyje dėmesys bus sutelktas į tris pagrindines strateginio

¹² Harvey, F. (2003), „The Future of Strategic Stability and Nuclear Deterrence“, *International Journal*, 58(2), p. 321.

¹³ Acton, J. (2013), „Reclaiming Strategic Stability“ in eds. Colby E., Gerson M. (2013), *Strategic Stability: Contending Interpretations*, US Army War College Press, p. 117.

stabilumo sąvokas, būtent pirmojo smūgio stabilumą, krizių stabilumą ir ginclavimosi varžybų stabilumą, bei tai, kaip laikui bėgant vystėsi šios trys strateginio stabilumo sritys.

3.1. Pirmojo smūgio stabilumas ir šiandieninė tarptautinė sistema

Šaltojo karo metu buvo sutariama, kad branduolinis stabilumas pasiekiamas ir branduolinių smūgių rizika sumažėja, kai dvi branduolinės valstybės įgyja antrojo, atsakomojo smūgio galimybę. Šis principas yra žinomas kaip „pirmojo smūgio stabilumas“, jis žymi situaciją, kai abi branduolinės galybės supranta, kad po pirmojo branduolinio smūgio užpulta valstybė turės atsako galimybę. Plačiaja prasme pirmojo smūgio stabilumas susijęs su karo doktrina, branduoline strategija ir gynybos planavimu. Pirmojo smūgio stabilumas reiškia karinę pusiausvyrą kaip atsakomąjį branduolinio smūgio pajėgumą. Pirmojo smūgio stabilumo tyrimai paprastai tiria karines strategijas ir matematinius modelius, paaiškinančius pirmojo smūgio pusiausvyros vaidmenį.

Thomas C. Schellingas pabrėžė, kad „ne „pusiausvyra“ – visiška lygybė ar situacijos simetrija – yra abipusis atgrasymas; tai yra pusiausvyros stabilumas. Pusiausvyra stabili tik tada, kai nė vienas, panaudojęs pirmą smūgį, negali sunaikinti kito atsakomojo smūgio galimybių“¹⁴. Šis principas gali būti vadinamas atgrasymu baudžiant, branduolinė galybė nuo branduolinės atakos atgrasoma manant, kad bet koks bandymas smogti pirmai nesuteiks jai jokio strateginio pranašumo, o kitos pusės atsakas gali būti strategiškai žalingas. Pirmojo smūgio stabilumas yra susijęs su tam tikru pusiausvyros pojūčiu, tačiau jis turi būti abipusiškai priimtas ir bendrai suvokiamas. Pirmojo smūgio stabilumo tyrimams daugiausia dėmesio teikė antrosios atgrasymo tyrimų bangos atstovai. Šaltojo karo metu buvo dedamos didžiulės pastangos sukurti matematinius modelius, imituojančius pirmojo smūgio stabilumą. Tuo buvo siekiama kiekybiškai įvertinti paskatas pirmam smūgiui, modeliuojant galimą apsikeitimą branduoliniais smūgiais ir siekiant nustatyti, kas yra naudingiau – laukti ar atakuoti pirmam¹⁵.

Paprastai pirmojo smūgio stabilumas tiriamas atsižvelgiant į sąsajas su antrojo smūgio pajėgumais. Antrojo smūgio principas yra susijęs su ginclavimosi varžybomis¹⁶ ir siekiu užtikrinti atsakomąjį antrąjį smūgį, jis taip

¹⁴ Schelling, T. (1958), *Surprise Attack and Disarmament*, Santa Monica, CA: RAND, p. 4.

¹⁵ Acton, J. (2013), Op. cit. p. 122.

¹⁶ MccGwire, M. (2006), „Nuclear Deterrence“, *International Affairs*, 82(4), p. 776.

pat žymi abipusio užtikrinto sunaikinimo (MAD) principą ir nepriimtina žala priešui. Antrojo smūgio principas reiškia, kad po branduolinio smūgio užpulta valstybė turi pakankamai pajėgumų ir galimybių atsakomajam smūgiui ir išlaiko galimybę laimėti branduolinį karą. Tuo tarpu pirmojo smūgio stabilumas reiškia pusiausvyrą, atsirandančią dėl dviprasmybės, kad bet kuri šalis gali pirmiausia panaudoti branduolinį smūgį. Antrojo smūgio stabilumas yra tiesiogiai susijęs su kariniais pajėgumais atsakant į pirmąjį smūgį. Kaip teigia Yostas, „dominuojantis receptas buvo siekti „pirmojo smūgio stabilumo“ įgyjant pajėgas, atsparias antrajam smūgiui, tinkančias pulti kitą pusę“.¹⁷

Mokslininkai nesutarė, kuri gynybos strategija yra naudingesnė rengiantis pirmajam smūgiui ar suteikiant kitai pusei pirmojo smūgio galimybę. Barry'is Buzanas ir Ericas Herringas pastebi, kad „kadangi netikrumą lengva sukurti, kai kaštai yra labai dideli, nėra sunku pasiekti būtinas veiksmingo branduolinio atgrasymo sąlygas, tačiau tik tol, kol oponentas nėra desperatiškas, fanatiškas ar neracionalus“.¹⁸ Skirtingas branduolinių šalių suvokimas ir nepriimtinos žalos lygis gali būti skirtingas, o tai taip pat gali turėti įtakos branduolinio ginklo panaudojimo pagrindimui ir strateginiam nestabilumui. Cimbala apibendrina du pagrindinius Šaltojo karo metais vyravusius požiūrius:

Šaltojo karo atgrasymo logika buvo pagrįsta prielaida, kad panaudojusieji pirmąjį smūgį stengsis sunaikinti priešininko atsakomąsias pajėgas, kad kuo labiau sumažintų besiginančiojo galimą žalą užpuoliko visuomenei. Ši prielaida pagrįsta pirmojo smūgio, nukreipto į atsakomąsias pajėgas (angl. *counterforce*), buvo pakeista atsaku, nukreiptu į atsakomosios žalos dydį (angl. *countervalue*), tuo buvo pagrįsta didžioji dalis JAV analizės. Kai kurie strategai ir politikos formuotojai pirmenybę teikė ne tik antrojo smūgio į pajėgumus nukreiptiems pajėgumams, bet kartu dėmesys buvo teikiamas ir atsakomojo smūgio galimos žalos dydžiui: tik rizikuodami likusia priešo atgrasymo jėga ir jo miestais, vadovai galėtų palankiomis sąlygomis užtikrinti deeskalaciją ir karo nutraukimą.¹⁹

Branduolinio atgrasymo teoretikai tvirtina, kad branduolinis stabilumas yra susijęs su atgrasymo stabilumu, jie pabrėžia, kad „branduolinė galios pusiausvyra yra stabiliausia, kai abi valstybės turi užsitikrinusios antrojo smūgio pajėgumus ir išlaiko branduolinį paritetą“²⁰. Stevenas Bramsas, Marcas Kilgouras pastebi, kad atgrasymas tarp supervalstybių egzistuoja tol, kol yra užtikrinama antrojo smūgio galimybė²¹. Mathew Kroenigas priduria, kad

¹⁷ Yost, D. (2011), „Strategic Stability in the Cold War. Lessons for Continuing Challenges“, IFRI, Proliferation Papers, p. 17.

¹⁸ Buzan, B., Herring, E. (1998), *The Arms Dynamic in World Politics*, Lynne Rienner Publishers, p. 171–172.

¹⁹ Cimbala, S. (2006), Op. cit. p. 420.

²⁰ Kroenig, M. (2018), Op. cit. p. 127.

²¹ Brams, S., Kilgour, M. (1987), „Threat Escalation and Crisis Stability: A Game-theoretic Analysis“, *The American Political Science Review*, 81(3), p. 833.

„stabiliausias branduolinis balansas būtų toks, kai abi branduolinės valstybės turėtų labai panašaus dydžio branduolinius arsenalus“²². Šie principai gali būti svarbūs tobulai nuspėjamoje saugumo aplinkoje, o realybėje visiškai racionalūs veikėjai sunkiai egzistuoja. Realybė yra sudėtingesnė, sunkiau nuspėjama, todėl branduolinis paritetas nebūtinai garantuoja strateginį stabilumą. Tai leidžia teigti, kad branduolinių ginklų skaičius negali labai pakeisti rizikų vertinimo. Būtent todėl didesnis pajėgumų tikslumas, mobilumas, sumažintas reakcijos laikas ir netikėtų išpuolių rizika branduolinėms galybėms tapo reikšmingesni antroje Šaltojo karo pusėje.

Mokslininkai nesutaria dėl pirmojo smūgio stabilumo ir branduolinio atgrasymo principo strateginės vertės, privalumų ir trūkumų. Jie pateikia skirtingus argumentus dėl sąlygų, būtinų norint pasiekti pirmojo smūgio stabilumą. Kai kurie mano, kad branduolinių ginklų paritetą gali garantuoti strateginį stabilumą, o kiti atsižvelgia į platesnes karo kovos strategijas ir pabrėžia svarbų tradicinių / konvencinių pajėgumų vaidmenį, o trečioji ekspertų grupė pabrėžia riziką prevencinių smūgių, kurie gali apeiti principus, užtikrinančius pirmojo smūgio stabilumą, ir vesti prie eskalacijos, kurios pirmojo smūgio stabilumas siekia išvengti.

Trečiosios ir ketvirtosios atgrasymo bangos atstovai pastebi neracionalaus sprendimų priėmimo proceso riziką, padidėjusias klaidingo paskaičiavimo galimybes, nenuspėjamumą, masinio naikinimo ginklo platinimo iššūkius, technologijų perdavimą ir kibernetinius iššūkius. Dėl technologinės plėtros, didesnio ginkluotės sistemų tikslumo, didesnio paleidimo sistemų mobilumo, didėjančio kovinių galvučių, montuojamų ant vienos nešančiosios raketos, skaičiaus strateginio stabilumo procesas ir branduolinis atgrasymas darosi sudėtingesnis. Be to, pirmojo smūgio stabilumo perspektyvoje neaptariamas visas strateginis / doktrininis krizės suvokimas ir neatsižvelgiama į krizės eskalavimo regioniniu lygmeniu riziką.

Pirmojo smūgio suvokimas yra santykinis, jo pagrindinė silpnybė yra ta, kad jis atmeta galimybę, kad šalys gali nebūtinai naudoti stabilumą pirmojo smūgio metu kaip strateginį pranašumą – veikiau yra trūkumas, kad šalys galėtų siekti daugiau veiksmų laisvės ir strateginio lankstumo, taigi jie gali siekti apeiti pirmojo smūgio pusiausvyrą. Taigi „pirmojo smūgio“ pusiausvyra arba „antrojo smūgio“ galimybė nebūtinai užkerta kelią konfliktui ir riboto / regioninio karo eskalavimui. Kita vertus, turint mintyje riboto branduolinio karo riziką, prevencinių smūgių galimybes ir išplėstinio atgrasymo koncepciją, antrojo smūgio galimybė yra gana dviprasmiška.

²² Kroenig, M. (2018), Op. cit. p. 130.

Gali būti, kad nėra abipusio supratimo apie antrojo smūgio pajėgumus, arba suvokimas ir žinojimas gali būti netikslus. Esamas suvokimo disbalansas gali suteikti daugiau sprendimų priėmimo manevro laisvės, tačiau tuo pačiu padidina klaidingų sprendimų riziką. Taip pat neteisingai suvoktos priešinio ko intencijos gali skatinti branduolines galybes neatsisakyti pirmojo smūgio galimybės ir ieškoti alternatyvų, siekiant apeiti galimą strateginę eskalaciją [stambaus masto eskalacijos riziką]. Netinkama galimų veiksmų interpretacija gali neigiamai paveikti eskalacijos kontrolės principus ir krizių stabilumą, glaudžiai susijusius su pirmojo smūgio stabilumu.

3.2. Krizių stabilumas ir eskalacijos kontrolė

Krizių stabilumas yra labiausiai išvystyta ir moderniausia analitinė prieiga, tirianti strateginį stabilumą. Krizės stabilumo tyrimai, kuriuos atliko mokslininkai, priskirtini antrajai ir trečiajai atgrasymo tyrimų bangai, pavyzdžiui, Schellingas, Kilgouras, Morganas, Bramsas, Harvey'jus, Jervisas, Powelis, O'Neilis, Leahas, Lowheris, daugelis jų sutelkė dėmesį į sprendimų priėmimo procesus, kurie pagrįsti racionalumo principu. Šie tyrimai sukūrė žaidimų modeliavimo metodikas ir iš esmės prisidėjo prie branduolinio atgrasymo, eskalavimo kontrolės ir krizių stabilumo tyrimų.

Krizių stabilumą galima apibūdinti kaip „struktūrinį konflikto bruožą, kuris, net ir eskaluojantis krizei, leidžia sprendimų priėmėjams užkirsti kelią krizės sproгимui²³“, t. y. konfliktų valdymo įrankiai, skirti sustabdyti krizės ar konflikto tolesnę eskalaciją. Tai suprantama kaip priklausoma nuo „jėgos struktūrų ir abiejų pusių doktrinų bei abiejų pusių suvokimas apie kitą“²⁴. Kai pirmojo smūgio stabilumas paprastai grindžiamas strateginių sprendimų priėmimo procesu, strateginiais skaičiavimais ir lyderių priimtais sprendimais, krizės stabilumas yra platesnė sąvoka, susijusi su karine strategija ir doktrina, konfliktų suvokimu, taip pat ir su deklaratyviaja branduoline politika.

Krizės stabilumas suteikia platesnę branduolinio atgrasymo ir sprendimų priėmimo proceso perspektyvą krizės paaštrėjimo atveju, aptariamai veiksmams, kurių reikia imtis, jei atgrasymas nepavyksta. Ši atgrasymo studijų sritis nagrinėja įvairias krizės stabilizacijos galimybes ir būdus. Tai taip pat tiria veiksnius, kaip „psichologinis stresas, dviprasmiška ar neteisinga informacija, klaidingas priešų interesų vertinimas, klaidingas paskaičiavimas ir neteisinga

²³ Brams, S., Kilgour, M. (1987), Op. cit. p. 833.

²⁴ Office of Technical Assessment (1986), *Strategic Defences: Two Reports by the Office of Technology Assessment*, Princeton University Press, p. 78.

ketinimų interpretacija, tad pirmojo smūgio nestabilumas yra suvokiamas kaip viena krizės nestabilumo sudedamoji dalis²⁵.

Krizių stabilumo tyrimuose daugiausia dėmesio skiriama krizių eskalacijos analizei. Kaip pastebi Patrickas Morganas, „eskalacija paprastai analizuojama drauge su abipusio atgrasymo stabilumo klausimais“²⁶. Stevenas Bramsas ir Marcas Kilgouras, susitelkdami į sprendimų priėmimo procesą, sukūrė teorinį modelį (kurį galima priskirti vienam iš racionalaus pasirinkimo modelių), paaiškinantį grėsmės eskalavimą ir stabilumą krizių tarp supervalstybių metu. Jie sutelkė dėmesį į optimalių grėsmių sprendimo skaičiavimą, taikydami atsakomųjų veiksmų modelį, ir pasiūlė labiau specializuotą krizių deeskalacijos traktavimą²⁷ pabrėždami, kad „krizės stabilumas gali skatinti provokuojantį elgesį, o nesugebėjimas stabilizuoti krizes gali paskatinti atsargesnius sprendimus“²⁸.

Bramso ir Kilgouro išvados atitinka pagrindinę pirmojo smūgio stabilumo kritiką, pažyminčią, kad branduolinis paritetas ir pirmojo smūgio stabilumas nebūtinai užkerta kelią krizei įvykti. Apibendrinant galima teigti, kad (skaitinis) paritetas branduolinio ginklo srityje ir krizės pusiausvyrą nėra pagrindiniai veiksniai, užtikrinantys strateginį stabilumą. Be to, Bramso ir Kilgouro išvados leidžia daryti prielaidą, kad didesnis krizės nestabilumas ir nenuspėjamumas lemia didesnę strateginį stabilumą. Ketinimai stabilizuoti krizę gali sukelti krizės eskalaciją tais atvejais, kai viena labai konkurencinga šalis agresyviai eskaluoja situaciją ir yra neadekvati oponento vykdomai eskalacijai, kuri pirmajai šaliai ir yra nepalanki, todėl „eskalavimo pasekmė yra dar didesnė eskalacija“²⁹.

Netikėto išpuolio baimė yra svarbiausia atliekant strateginį skaičiavimą ir kuriant branduolines doktrinas, ji yra susieta su eskalacijos dominavimu, kuris gali atsirasti nesėkmingo atgrasymo atveju. B. Buzanas pažymi, kad sėkmingam atgrasymui reikia ne tik didelių nuostolių grėsmės, bet taip pat ir užtikrinto žinojimo, kad tikrai bus imtasi atsakomųjų veiksmų³⁰. Stabilumas krizės metu ir branduolinis atgrasymas yra daug sudėtingesnis nei paprastas racionalaus pa-

²⁵ Kent, G., Thaler, D. (1990), *First-Strike Stability and Strategic Defences*, RAND, p. 3.

²⁶ Morgan, P. (2005), „Deterrence, Escalation, and Negotiation“ in Zartman, W., Faure, G. O., eds., *Escalation and Negotiation in International Conflicts*, Oxford University Press, p. 56.

²⁷ Patrick, J., Harvey, F. (1989), „Threat Escalation and Crisis Stability: Superpower Cases, 1948–1979“, *Canadian Journal of Political Science*, 22(3), p. 523.

²⁸ Brams, S., Kilgour, M. (1987), p. 834.

²⁹ Kilgour, M. (2005), „Escalation in Negotiation: Analysis of Some Simple Game Models“ in Zartman, W., Faure, G. O., eds., *Escalation and Negotiation in International Conflicts*, Oxford University Press, p. 247.

³⁰ Buzan B., Hansen L. (2009), *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge University Press, p. 80.

sirinkimo skaičiavimas. Tai santykinis procesas, pagrįstas lūkesčiais, baime ir neracionalumu priimant sprendimus.

Neseniai ketvirtosios ir penktosios atgrasymo tyrimų bangos mokslininkai pastebėjo horizontalios eskalacijos galimybę. Horizontalią eskalaciją sunkiau sukontroliuoti ir suvaldyti ir jai būdingi mažesni slenksčiai, didesni neaiškumai ir didesnė klaidingo skaičiavimo tikimybė. Horizontali eskalacija dažnai įtraukia nevalstybinius veikėjus, asimetrines grėsmes saugumui ir besikeičiantį konfliktų pobūdį, susijusį su nenumatytomis, nekontroliuojamomis ir nenuspėjamomis rizikomis. Horizontalus eskalavimas ginčija ankstesnius (vertikalius) eskalacijos tyrimus, pasižyminčius aukštesniu nenuspėjamumo lygiu ir sudėtinga eskalacijos kontrole. Corentinas Brustleinas pabrėžia, kad „pažanga konvenciniuose ilgo nuotolio smūgiuose, elektroniniame kare, priegos ir regiono blokavimo (A2/AD³¹) pajėgumai, gali iš esmės pakeisti krizes ir eskalacijos dinamiką“³², taip pat kibernetinio saugumo veiksniai gali turėti tam tikrą įtaką krizės stabilumo pokyčiams. Kiti mokslininkai pastebi, kad nepaisant visų minėtų pokyčių, branduolinio atgrasymo principai lieka tie patys, o krizės stabilumas nepašalina krizės ir konflikto tikimybės³³.

Andrew Futteris išskyrė tris eskalacijos tipus: 1) apgalvotas sprendimas prieš imantis panaudoti branduolinį ginklą kaip priemonę, signalizuojantį apie ketinimus, arba kaip nuginkluojantis pirmasis smūgis; 2) branduolinė priemonė gali atsitiktinai arba be leidimo būti detonuota krizės metu; 3) dėl netinkamo skaičiavimo, atsirandančio dėl neteisingo priešo supratimo dėl klaidingos žvalgybos informacijos³⁴. Visi trys anksčiau paminėti eskalacijos tipai rodo kokybinius ar kiekybinius konflikto ar krizės suvokimo pokyčius. Krizių stabilumo tyrimais siekiama paaiškinti ir suprasti eskalavimo veiksmus ir galimas pasekmes konflikto pasekmėms bei ieško eskalavimo stabilizavimo galimybių.

Grupė RAND mokslininkų, kuriems galima priskirti penktąją atgrasymo tyrimų bangą, išskyrė šiuos eskalacijos mechanizmus: apgalvotus, netyčinius

³¹ Karinių priemonių visuma, kurios krizės ir karo atveju turėtų atkirsti konflikto teritoriją ar regioną, apriboti oponento pajėgų patekimą ir galimybes veikti tam tikroje teritorijoje.

³² Brustlein, C. (2018), „The Erosion of Strategic Stability and the Future of Arms Control in Europe“, Proliferation Papers, IFRI, p. 14.

³³ Yost, D. (2011), „Strategic Stability in the Cold War. Lessons for Continuing Challenges“, Proliferation papers, IFRI.

³⁴ Futter, A. (2015), *The Politics of Nuclear Weapons*. SAGA, p. 82// citation of Gray C. (1999), *The Second Nuclear Age*, Lynne Rienner Publishers, p. 81.

ir atsitiktinius³⁵. Savo tyrimu jie siekė išskirti eskalavimo slenksčių pobūdį ir identifikuoti mechanizmus, per kuriuos pasireiškia eskalacija, vėliau jie parengė strategijas, kaip šiais „mechanizmais galima reguliuoti konflikto intensyvumą ir mastą, kad jis neviršytų slenksčių, kurie būtų pernelyg brangūs“³⁶. RAND mokslininkai pastebi, kad krizių stabilumą galima pasiekti užtikrinant interesų pusiausvyrą. Jie pabrėžia, kad „valstybės kritinės eskalavimo ribos yra tos, kurios yra labiausiai susijusios su jos išgyvenimu ir su juo susijusiais pagrindiniais šalies interesais. Jei peržengsime šias ribas, tai neabejotinai paskatins oponuojančių šalių lyderius eskaluoti kovą“³⁷. Šis argumentas yra panašus į Ole Waeverio vartojamą „egzistencinės grėsmės“ sąvoką, kuri pabrėžia egzistencinius valstybės interesus ir nacionalinius interesus, siekiant užkirsti kelią egzistencinėms grėsmėms. Valstybės greičiausiai priims sprendimus eskaluoti esant egzistencinei grėsmei, kuri suvokiama kaip eskalacijos riba.

Kaip pastebėjo Jervis, „pirmas žingsnis yra suvokti antrosios pusės vertybes, įsitikinimus ir suvokimą bei suprasti motyvuotą ir nemotyvuotą šališkumą, darantį įtaką informacijos apdorojimui ir sprendimų priėmimui“³⁸. Jamesas Actonas išskiria šiuos su stabilumu krizės atžvilgiu susijusius veiksnius: „emocijos, spaudimas, blogi patarimai, klaidingas skaičiavimas, neteisingas suvokimas ar blogas bendravimas“³⁹. Vargu ar juos galima įvertinti kiekybiškai, tačiau jie turi įtakos krizės stabilumui. Kitas veiksnys, turintis įtakos krizės stabilumui ir eskalacijos rizikai, yra dviprasmybės, galinčios turėti įtakos sprendimų priėmimo procesui ir eskalacijos kontrolei. Davidas Johnsonas pastebi, kad „operatyviai visi Rusijos tikslaus smūgio ginklai yra dvigubai pajėgūs arba turi branduolinį analogą; o tikslų smūgių platformų veikla būtų išvengta branduolinės dviprasmybės eskaluojančios krizės metu net prieš prasidedant kinetinei konflikto fazei“⁴⁰.

Natūralu, kad šiuolaikinis krizės stabilumas ir kai kurie jos principai, palyginti su Šaltojo karo krizės stabilumu, pasikeitė, tačiau pagrindiniai elementai ir principai vis dar yra aktualūs ir taikomi. Nepaisant to, pagrindinės krizių eskalavimo ir strateginio stabilumo įžvalgos ir principai, kuriuos vaiz-

³⁵ Morgan, F., Orletsky, D., Henry, R., Molander, R., Ratner, E., Reardon, R., Peterson, H., Dogo, H., Hart, J., Saum-Manning, L. (2015), „Managing Escalation in Crisis and War. Confronting Emergent Nuclear-Armed Regional Adversaries. Prospects for Neutralization, Strategies for Escalation Management“, RAND Corporation, p. 29.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ James, P., Harvey, F. (1989), Op. cit. p. 545.

³⁹ Acton, J. (2013), Op. cit. p. 122.

⁴⁰ Johnson, D. (2018), „Russia’s Conventional Precision Strike Capabilities, Regional Crises, and Nuclear Thresholds“, Livemore Papers on Global Security, No. 3, p. 73, <https://cgsl.lnl.gov/content/assets/docs/Precision-Strike-Capabilities-report-v3-7.pdf>, 2019 09 12

davo Kilgouras ir Bramas, vis dar taikomi. Eskalacijos valdymas paprastai suvokiamas per slenksčių valdymo perspektyvą, daugiausia dėmesio skiriant eskalacijos pokyčiams, atsižvelgiant į politinių veikėjų sprendimus siekiant padidinti ar sumažinti slenksčius, atsižvelgiant į veiksmų ir reakcijų ciklą.

3.3. Ginklavimosi varžybų stabilumas ir ginklų kontrolė

Trečiasis strateginio stabilumo studijų elementas ir kryptis apima politines derybas ir diplomatinis susitarimus, bandymus užmegzti dialogą ir kurti tarptautinius reguliavimo mechanizmus. Ginklų kontrolės susitarimai apibrėžia tam tikrus principų ir normų rinkinius, kurie yra sutariami derybų metu arba kuriami praktiškai įgyvendinant susitarimus. Kadangi ginklavimosi varžybų stabilumas grindžiamas atgrasymo principais ir abipusiškai sutartais tam tikrų ginklų sistemų įtraukimo į gynybos strategijas apribojimais, apribojimais įsigyti, išbandyti, dislokuoti tam tikras ginklų sistemas ar kategorijas.

Branduolinių ginklų kontrolė turi kelis tikslus, tačiau svarbiausias dalykas yra ginklavimosi varžybų balansas, bandymas sukurti tam tikrą pasitikėjimo ir nuspėjamumo lygį tarp branduolinių galybių. Kaip pabrėžia Buzanas, „ginklų kontrolė gali apimti ginklų sumažinimą ar net panaikinimą ir taip įtraukti nusiginklavimo darbotvarkės dalis, tačiau tai taip pat gali reikšti kai kurių ginklų rūšių, kurios, kaip manoma, stabilizuoja, padidėjimą“⁴¹. Tikslas yra pusiausvyra ir nuspėjamumas, taip pat diplomatinis procesas *per se*. Politinis procesas prisideda prie strateginio stabilumo tiek, kiek jis pabrėžia klausimo svarbą ir perduoda strateginius balanso sprendimus aukščiausios valstybės valdžios institucijoms. Ginklavimosi stabilumas, kaip manoma, yra pagrįstas tam tikru branduolinio pariteto lygiu. Tačiau branduolinio pariteto logika, aktualumas ir pagrįstumas bei jo indėlis į strateginį stabilumą tebėra diskutuotinas.

Ginklavimosi varžybų stabilumas vaidina reikšmingą vaidmenį sujungiant politinius (diplomatinis), gynybos (gynybos planavimo), karinius (karinės dislokacijos, mokymai, modernizacijos ir kt.) elementus. Daugiausia dėmesio skiriama karinės pusiausvyros sukūrimui. Pvz., JAV „Pershing II“ raketų dislokavimas Europoje 1980 m. buvo reakcija į Sovietų Sąjungos dislokuotas SS-20 modernizuotas raketų sistemas, šis žingsnis yra puikus ginklavimosi varžybų stabilizavimo pavyzdys. Sovietų Sąjunga suvokė JAV veiksmus kaip galimai vedančius į krizės eskalaciją, nes jie galėjo sutrumpinti

⁴¹ Buzan, B., Hansen, L. (2009), Op. cit. p. 111.

įspėjimo laiką iki minimumo (kaip SS-20 padarė Vakarų Europai), tai motyvavo Sovietų Sąjungą sėstis prie derybų stalo. Taigi šie strateginiai sprendimai lėmė sėkmingą derybų dėl vidutinio ir trumpojo nuotolio branduolinių pajėgų sutarties (INF), kuri panaikino visą vidutinio ir trumpesnio nuotolio balistinių ir sparnuotųjų raketų kategoriją.

Nepaisant to, kad neapibrėžtumas neturi įtakos eskalavimui, kaip pastebėjo Kilgouras, ginklavimosi varžybų stabilumas ir branduolinių valstybių dialogas gali būti naudinga priemonė pusiausvyrai palaikyti ir strateginiam stabilumui užtikrinti. Ginklavimosi lenktynių stabilumas yra glaudžiai susijęs su kitomis strateginio stabilumo sritimis: pirmojo smūgio stabilumu ir krizių stabilumu ir yra susietas su saugumo dilema, taip pat su užtikrinto abipusio susinaikinimo koncepcija. Tai yra patikima „ne tik todėl, kad niekas to nenori, bet ir todėl, kad nesudaro klaidingo kitos šalies ketinimų vertinimo, ir abi šalys tikisi, kad bus vertinamos pagal tą patį modelį“⁴².

1 pav. Globalus branduolinio ginklo inventorius 1945–2018

Šaltinis: Hans Kristensen, Robert Norris. 2018. Status of World Nuclear Forces, Federation of American Scientists <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>

Pirmojo smūgio stabilumą galima pasiekti tik kartu užtikrinant ginklavimosi varžybų stabilumą, t. y. šalys plėtoja strateginius ir doktrinius branduolinio balansavimo principus, kurie padidina nuspėjamumą ir užtikrina *status quo* tęstinumą. Šalys mato prasmę pradėti derybas siekiant stabilizuoti ginklavimosi varžybas, mažai tikėtinas derybų procesas be abipusės naudos

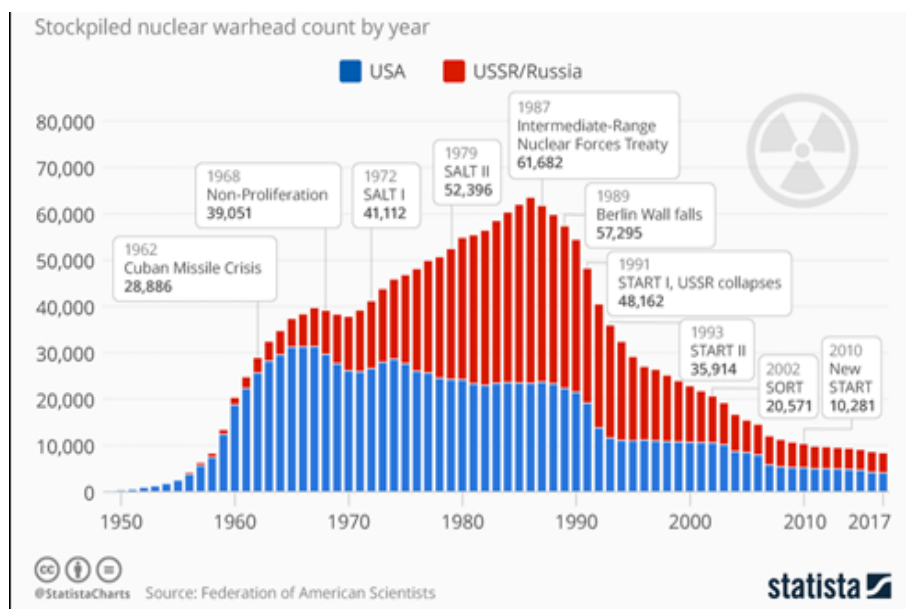
⁴² Liru, C. (1991), „The Problem of the Nuclear First-Use Option“ in Carlton D., Schaerf C. eds., *The Arms Race in Era of Negotiation*, London: Macmillan, p. 20–25.

suvokimo. Kitaip tariant, doktrinos pusiausvyra lemia politinius žingsnius materialinės pusiausvyros link. Manoma, kad ginklavimosi varžybų stabilumas Šaltojo karo pabaigoje buvo pasiektas susitarus ir įgyvendinant ginklų kontrolės sutartis (su verifikavimo mechanizmais), kurios palengvino ginklavimosi varžybų stabilizavimo procesą. Tačiau Avisas Bohlenas pabrėžia, kad Šaltojo karo laimėjimai ginklų kontrolės srityje „buvo kuklūs; lengviau pasakyti, ko nebuvo pasiekta, nei tai, kas buvo pasiekta. Tai nei kiekybiškai, nei kokybiškai nesibaigė ar net nesulėtino ginklavimosi varžybų; skaičiai ir toliau augo. Nė viena pusė neatsisakė vienos ginklų sistemos, kurios ji iš tikrųjų norėjo. Tai nesumažino gynybos išlaidų.“⁴³

Ginklavimosi varžybų stabilumas paprastai analizuojamas kartu atkreipiant dėmesį į branduolinį atgrasymą, atsižvelgiant į krizės stabilumą. Kaip pastebėjo Patrickas Morganas, „ginklų kontrolės teorija pabrėžė, kad reikia vengti žingsnių ir sąlygų, galinčių pakenkti krizės stabilumui“. Paašškėjo, kad diplomatinės ir politinės priemonės gali prisidėti prie krizių stabilumo ir užkirsti kelią nekontroliuojamam eskalavimui. Vis dėlto atgrasymo tyrinėtojai ir asmenys, priimančys sprendimus branduolinio ginklo srityje, vis dar pasitelkia argumentus dėl nekontroliuojamų branduolinių incidentų ar avarijų, galinčių sukelti netikėtas krizes. Pavyzdžiui, „per raketų krizę sovietų generolai Kuboje be leidimo numušė U-2; SAC vadovas liepė JAV pajėgoms vykti į DEFCON II aiškiai – be leidimo – o kai kurie oro pajėgų būriai buvo aukštesnio lygio, nei buvo leista, Castro panaudojo kariuomenę raketų baterijoms apsupti, kad Sovietų Sąjunga neleistų jų pašalinti“⁴⁴.

⁴³ Bohlen, A. (2009), „Arms Control in the Cold War“, Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2009/05/arms-control-in-the-cold-war/>, 2019 02 02

⁴⁴ Ibidem

2 pav. JAV ir Rusijos branduolinio ginklo arsenalų raida, 1950–2017

Šaltinis: Federation of American Scientists

Ginklavimosi varžybų stabilumas prisidėjo prie krizių stabilumo tyrimų ir suteikė politinę krizės stabilizavimo ir eskalacijos kontrolės perspektyvą. Kaip pabrėžė Patrickas Morganas, atgrasymo teorija ir branduolinis atgrasymas laipsniškai plėtėsi įtraukdami ginklų kontrolę, kuri pirmiausia buvo siejama su bendru atgrasymu: ribojami destabilizuojantys ginklai ir jų dislokavimas, mažinama ginklavimosi varžybų kaina, varžomas masinio naikinimo ginklo platinimas⁴⁵. Ginklavimosi varžybų stabilumo perspektyva susijusi su veiksmy ir reakcijų grandine, į kurią įsitraukia šalys didindamos savo branduolinius arsenalus, kurdamos naujas ginkluotės technologijas, siekdamos strateginio pranašumo.

Daugelis branduolinio atgrasymo tyrinėtojų kritikavo Šaltojo karo ginklų kontrolės derybas dėl jų neveiksmingumo, beprasmiškumo ir ribotumo. Pavyzdžiui, Thomas Schellingas (1975 m.) pastebėjo, kad „didžiulis derybų dėl ginklų kontrolės skaičius diskreditavo ginklų kontrolę“⁴⁶. Yostas pastebi, kad ginklavimosi varžybų stabilumo teorijos, „kurios paskatino JAV siūlyti SALT

⁴⁵ Ibidem, p. 85.

⁴⁶ Schelling, T. (1975), „The Importance of Agreements“ in Carlton D., Schaerf C., eds., *The Dynamics of the Arms Race*, London: Croon Helm, p. 65–77.

I susitarimus, įskaitant ABM sutartį, nesugebėjo atsižvelgti į Sovietų Sąjungos elgesį⁴⁷, kuris pareikalavo platesnio strateginio paskaičiavimo ir įvertinimo. Jamesas Actonas pastebi, kad „išliekančių branduolinių pajėgų formavimas ir įsigijimas – vienašališki sprendimai, iš pradžių priimti už ginklų kontrolės sistemos ribų, daugiau nei kas nors užtikrino abipusį pažeidžiamumą ir kartu krizės stabilumą Šaltojo karo metu“⁴⁸. Tad abipusis pažeidžiamumas gali garantuoti tam tikrą stabilumą, tik kyla klausimas, kuriam laikui?

Yostas išreiškia skeptišką požiūrį į ginklavimosi varžybų veiksmų ir reakcijų grandinę, pateikia Šaltojo karo pavyzdį ir cituoja JAV gynybos sekretorių Haroldą Browną, kuris liudydamas Kongrese pabrėžė: „Kai mes stipriname, jie stiprina. Kai mes sustojame, jie stiprina.“⁴⁹ Yostas dalijasi pastebėjimu apie sovietų požiūrį ir elgesį teigdamas, kad „sovietinis elgesys neatitiko JAV ginklavimosi lenktynių stabilumo teorijų, pagal kurias, sumažinus strateginę raketų gynybą per ABM sutartį, būtų pašalintos paskatos kurti puolamuosius pajėgumus ir investuoti į ne ABM strateginę gynybą“⁵⁰. „Aštuntajame dešimtmetyje sovietai dramatiškai pralenkė JAV investicijomis į šiuos pajėgumus.“⁵¹ Actonas prisideda prie šių diskusijų teigdamas, kad „abejotina, ar ginklų kontrolė gali būti labai sėkminga ir sukurti priemones, kurios nepažeidžiamumo eskalavimo pavojų priartintų prie nulio“⁵².

Akivaizdu, kad ginklavimosi varžybų stabilumas yra nelabai racionalus ir sudėtingesnis, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Ginklavimosi varžybų stabilumas yra santykinis ir plėtojasi kartu su suvokimu apie kitų šalių ketinimus ir strateginį mąstymą. Tai yra svarbus elementas priimant sprendimus dėl tam tikrų pajėgumų kūrimo. Šie susitarimai labai sumažino branduolinės ginkluotės skaičių, branduolinės galybės pagal sutartis išpareigojo sumažinti branduolinius arsenalus ir pajėgumus⁵³. Nepaisant to, kad beveik visi Šaltojo karo ar po Šaltojo karo vykstantys branduolinių ginklų kontrolės susitarimai susidūrė su daugybe iššūkių, keli sėkmingi pavyzdžiai rodo optimistiškesnę ginklavimosi varžybų stabilumo pusę. Naujojo START sutartis gali būti palyginti sėkmingų ginklavimosi varžybų stabilumo priemonių pavyzdys, joje nustatytas reikalavimas kiekvienai valstybei iki 2021 m. sumažinti branduolinių kovinių galvučių skaičių iki 1 500, ši sutartis įgyvendinama gana sklandžiai, tačiau abejonių, ar ji bus pratęsta po 2021 m. vasario mėnesio, yra nemažai.

⁴⁷ Yost, D. (2007), „Analysing International Nuclear Order“, *International Affairs*, 83(3), p. 55.

⁴⁸ Acton, J. (2013), Op. cit. p. 138.

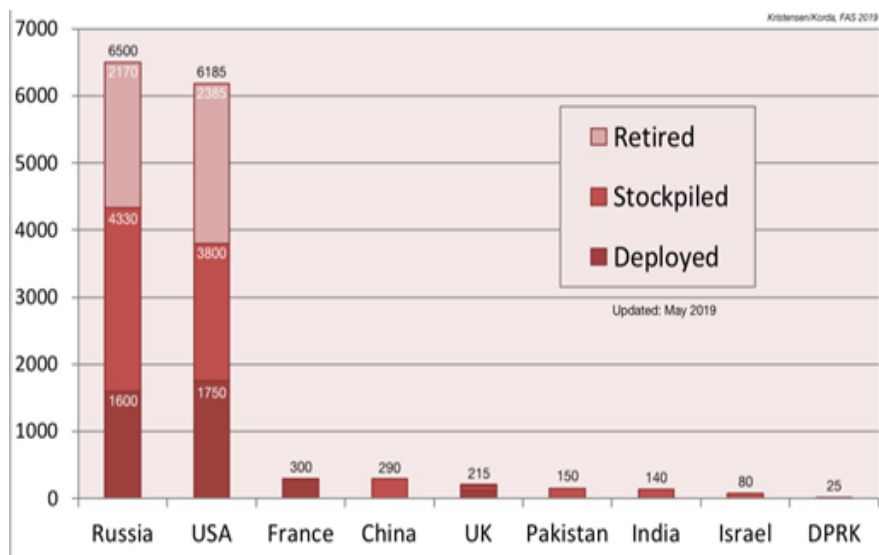
⁴⁹ Yost, D. (2007), Op. cit. p. 554.

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Ibidem

⁵² Acton, J. (2013), Op. cit. p. 134.

⁵³ Bohlen, A. (2009), Op. cit.

3 pav. Globalūs branduolinių galvūčių inventoriai, 2018

Šaltinis: Hans Kristensen, Robert Norris. 2018. Status of World Nuclear Forces, Federation of American Scientists <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>

Šiuo metu, sumažėjus branduolinių atsargų skaičiui (žr. 2 paveikslą) ir esant ribotiems branduoliniams pajėgumams, branduolinės valstybės grįžta prie strateginio elgesio, panašaus kaip Šaltojo karo metu, siekiamos įgyti ir išlaikyti strateginį dominavimą, tačiau esant skirtingoms dabartinės tarptautinės sistemos problemoms ir iššūkiams. Situacija yra daug kompleksiškesnė, o ir galios balansas niekaip negali būti tapatinamas su tuo, kuris buvo Šaltojo karo metu. Kai kurie ginklų kontrolės susitarimai vis dar veikia, tačiau nemažai jų yra stagnuojantys. Pavyzdžiui, Rusija sukūrė INF sutarties uždraustas vidutinio nuotolio (500–5500 km) raketų sistemas. Rusija nesilaiko INF įsipareigojimų, tai veda prie sutarties žlugimo. Žengdama šį žingsnį Rusija demonstruoja tikslą dominuoti tam tikroje srityje, kad užtikrintų savo strateginį pranašumą.

3.4. Šiandienos iššūkiai strateginiam stabilumui

Šiuolaikinis strateginis stabilumas skiriasi nuo to, kuris egzistavo Šaltojo karo metu, branduolinių arsenalų skaičius yra gerokai mažesnis nei anksčiau. Kaip Harvey'jus pastebi, „pokyčių suvokimas priklauso nuo to, ar dėmesys sutelkiamas į skaičius, ar į santykius“⁵⁴, po Šaltojo karo vykdomas strateginis stabilumas peržengia kiekybinius veiksnius, tokius kaip kovinių galvūčių

⁵⁴Harvey, F. (2003), Op. cit. p. 323.

skaičius, branduolinių galvučių galia yra santykinai lygi, tad daugiau dėmesio skiriama pajėgumams ir platesniam pajėgumų kontekstui, naujų technologijų vaidmeniui, planavimui, sprendimų priėmimui ir kitiems strateginiams elementams.

2 lentelė. **Pagrindinės pirmojo smūgio stabilumo, krizės stabilumo ir ginklavimosi varžybų stabilumo funkcijos**

Strateginio stabilumo elementai	Balansuojanti funkcija
Pirmojo smūgio stabilumas	Doktrininis balansavimas Branduolinių smūgių lūkesčių pusiausvyra
Krizės stabilumas	Eskalacijos kontrolės pusiausvyra Egzistencinių grėsmių, interesų pusiausvyra Ribojamas strateginis pranašumas
Ginklavimosi varžybų stabilumas	Ribojamas strateginis pranašumas Siekama riboti branduolinius pajėgumus ir reguliuoti jų skaičių Branduolinis paritetasis nebūtinai veda prie ginklavimosi varžybų stabilumo

Šaltinis: sudaryta autorės

Yostas pastebi pagrindinius iššūkius ir riziką šiuolaikiniam strateginiam stabilumui, sujungdamas visas tris strateginio stabilumo kategorijas:

Riziką gali apimti didesnis pažeidžiamumas dėl Rusijos apgaulės, sutartų įsipareigojimų nevykdymo ir išėjimo iš susitarimų; paskatos priimti destabilizuojamas „pirmojo smūgio“, „prevencinių smūgių“ arba „įspėjimo paleidimo“ strategijas; galimas branduolinių ginklų platinimo potencialas; supratimas apie JAV atsiribojimą nuo išplėstinio atgrasymo; padidins ne branduolinių ginklų varžybų ir konfliktų tikimybę; ir prieštaringai vertinamas spaudimas JK ir Prancūzijos branduolinėms pajėgoms.⁵⁵

Šis Yosto pastebėjimas apima labai daug ir įvairių strateginio stabilumo ir branduolinio atgrasymo aspektų, tarp jų: nerimo, patikimumo, nepasitikėjimo ir ketinimo suklaidinti elementus. Strateginis mąstymas ir pilkosios zonos formavimasis, įspėjimo laiko trumpėjimas, nusitaikymo strategijų kaita ir pirmojo smūgio stabilumo sampratos kaita, ginklavimosi varžybų stabilumas, kuris susiduria su iššūkiais, kaip naujų viršgarsinių ginkluotės rūšių atsiradimas, kibernetiniais iššūkiais, ginkluotės kontrolės susitarimų kaip INF žlugimas. Visas šis iššūkių rinkinys, kurį iliustravo Yostas, rodo strateginio stabilumo po Šaltojo karo pokyčių sąveiką, taip pat kitas glaudžias sąsajas tarp pirmojo smūgio stabilumo, krizės stabilumo ir ginklų kontrolės stabilumo (ginklavi-

⁵⁵ Yost, D. 2013. Strategic Stability in Europe. The Non-Proliferation Review, Vol. 20, No. 2, p. 206–207.

mosi varžybų stabilumas) (žr. 2 lentelę). Tad veiksniai, kurie Šaltojo karo metu stabilizavo, pastaruoju metu yra kiek pakitę, yra daugiau nenuspėjamumo, daugiau technologinių komponentų, kurie gali turėti lemiamą poveikį strateginiam stabilumui.

Pastaruoju metu penktosios ir ketvirtosios bangos branduolinio atgrasymo ekspertai diskutuoja apie priešraketinės gynybos, viršgarsinių ginkluotės sistemų, technologijų, dirbtinio intelekto ir kibernetinių grėsmių poveikį strateginiam stabilumui ir šiandienos atgrasymui. Kai kurie atgrasymo ekspertai pabrėžia, kad technologiniai iššūkiai ir naujo tipo pajėgumai negali labai pakeisti strateginio skaičiavimo, kad doktrinos ir krizės stabilumo elementai yra patys reikšmingiausi, jie nekeičia pagrindinių branduolinio atgrasymo ir strateginio skaičiavimo principų.

Visi trys strateginio stabilumo elementai yra pagrįsti subjektyviais ir kognityviniais ryšiais. Be to, pasitikėjimo suvokimas gali padėti paaiškinti strateginio stabilumo tęstinumą ir pusiausvyrą. Pasitikėjimas gali būti suvokiamas kaip veiksnys, gerinantis ar bloginantis tarpusavio santykius tarp branduolinių valstybių, jis gali atlikti svarbiausią stabilizuojantį vaidmenį ir užtikrinti strateginio stabilumo tęstinumą. Kaip pastebi Cui Liru, atgrasymas yra susijęs su „priešininkų suvokimu ir vienas kito vertinimu, suvokimas ir vertinimas priklauso nuo strategijos, politinio ketinimo, tarptautinių įvykių, ideologijos, istorinio palikimo ir susikūrusių struktūrų įtakos“⁵⁶.

⁵⁶ Liru, C. (1991), Op. cit. p. 20-25.

3 lentelė. Pagrindiniai šiandienos iššūkiai strateginiam stabilumui

	Pagrindiniai iššūkiai	Kaitą lemiantys veiksniai	Poslinkiai po-Šaltojo karo
Pirmojo smūgio stabilumas	Pirmojo smūgio rizikos Prevencinio smūgio rizikos Neracionalus sprendimų priėmimas Atsako dviprasmybė	Gynybos strategija ir karinis planavimas	Technologijų plėtra Kibernetinis saugumas Dirbtinis intelektas Mažesnis veiksmų nuspėjamumas ir mažiau aiškūs ketinimai
Krizės stabilumas	Staigaus įspėjimo strategija Riboto branduolinio karo rizikos Apsiskaičiavimo rizika Neracionalus sprendimų priėmimas	Gynybos strategija ir karinis planavimas	Mažesnis nuspėjamumas Apsiskaičiavimo rizikos Kibernetinės grėsmės Kompleksinės tarp sisteminės, tarptautinės eskalacijos rizikos Naujos technologijos
Ginklavimosi varžybų stabilumas	Strateginis disbalansas Klaidingas ketinimų vertinimas Įsipareigojimų nesilaikymas Apgaudinėjimas Neracionalus sprendimų priėmimas	Diplomatija ir politiniai sprendimai	Nepasitikėjimas ginklavimosi varžybas stabilizuojančia sistema Mažesni branduolinių ginklų skaičiai Technologijų plėtra

Šaltinis: sudaryta autorės

Ketvirtoji ir penktoji atgrasymo tyrimų bangos daugiausia dėmesio skiria daugybei technologinių, kibernetinio ir dirbtinio intelekto iššūkių, kurie, kaip spėjama, keičia atgrasymo ir stabilumo principus ir atveria kelią nuodugiam strateginio stabilumo ir branduolinio atgrasymo įvertinimui, skatina naują strateginio stabilumo suvokimo ir analizės perspektyvą.

Drauge su naujais veikėjais ir papildomais analizės lygiais technologinė plėtra, didesnis tikslumas, didesnis paleidimo sistemų mobilumas, sutrumpėjęs reakcijos laikas daro strateginį stabilumą ir branduolinį atgrasymą dar sudėtingesnį ir labiau gluminantį. Strateginiam stabilumui vis daugiau įtakos turi neracionalus sprendimų priėmimo procesas, padidėjusi klaidingo skaičiavimo rizika, nuspėjamumas, platinimo iššūkiai, technologijų plėtra, dirbtinis intelektas ir kibernetinė rizika, kurie sudaro pagrindą naujai atsirandantiems atgrasymo tyrimams.

Išvados

Nepaisant to, kad pagrindiniai pirmojo smūgio stabilumo, krizės stabilumo ir ginklavimosi varžybų stabilumo principai išlieka, naujosios technologijos ir doktrininės naujovės bei jų pritaikymas daro įtaką strateginio skaičiavimo pokyčiams. Pabrėžtina, kad šiuolaikinis strateginis stabilumas yra sudėtingesnis, asimetriškas ir atspindi kompleksiską šiandienos pasaulį. Aki vaizdu, kad pirmojo smūgio pusiausvyra arba antrojo smūgio galimybė nebūtinai užkerta kelią konflikto, ypač lokalaus, atsiradimui. Branduolinių ginklų skaičius negali žymiai pakeisti rizikos skaičiavimo principų. Atsižvelgiant į tai, didesnis ginklų tikslumas ir mobilumas, sutrumpėjęs perspėjimo laikas ir netikėtų išpuolių rizikos branduolinėms valstybėms gali būti dar reikšmingesnėmis nei antroje Šaltojo karo pusėje.

Pirmojo smūgio stabilumas yra susijęs su tam tikru pusiausvyros pojūčiu, tačiau jis turi būti abipusiškai priimtas ir bendrai suvokiamas. Įsitikinimas, kad branduolinių ginklų paritetas gali užtikrinti strateginį stabilumą, nevisiškai atspindi branduolinio atgrasymo sudėtingumą. Į pirmojo smūgio stabilumą reikia žiūrėti plačiau, atsižvelgiant į skirtingas karo planavimo strategijas ir išryškinant svarbų tradicinių pajėgumų vaidmenį, įvertinant prevencinių smūgių rizikas, taip pat nepamirštant sprendimų priėmimo proceso galimo iracionalumo, dviprasmybių ir klaidingo skaičiavimo rizikų.

Penktosios bangos branduolinio atgrasymo tyrimai pabrėžia poreikį daugiau dėmesio skirti kompleksiskam ir daugialypiam pirmojo smūgio stabilumo suvokimui. Pirmojo smūgio stabilumo suvokimas yra santykinis, jo pagrindinė silpnybė yra ta, kad jis atmeta galimybę, jog šalys gali nebūtinai naudoti stabilumą pirmojo smūgio metu kaip strateginį pranašumą. Mokslininkai dažniausiai ignoruoja branduolinės valstybės galimybę siekti daugiau veiksmų laisvės ir strateginio lankstumo, ketinant apeiti pirmojo smūgio balansą ir tokiu būdu iš esmės pakeisti strateginį skaičiavimą.

Bramso ir Kilgouro išvados atitinka pagrindinę pirmojo smūgio stabilumo kritiką, kuriomis pabrėžiama, kad branduolinio pariteto ir pirmojo smūgio stabilumo argumentai nebūtinai užkerta kelią krizei atsirasti ir eskaluoti. Be to, jų išvados leidžia daryti prielaidą, kad didesnis krizės nestabilumas ir nenuspėjamumas lemia didesnę strateginį stabilumą. Apibendrinant galima teigti, kad branduolinis (skaitinis) paritetas ir krizės pusiausvyra nėra pagrindiniai veiksniai, užtikrinantys strateginį stabilumą. Kartu turi būti atsižvelgiama į platesnį strateginį kontekstą, ontologinius ir psichologinius aspektus, susijusius su krizių stabilumu, eskalacijos kontrole ir krizių slenksčių valdymu.

Krizės eskalacijos suvokimas gali būti išplėstas, kad apimtų pasitikėjimo, spaudimo, neracionalumo, klaidingo suvokimo, dviprasmybių, nenuspėjamumo, santykinių prielaidų, veikslių ir reakcijų grandinės elementus, kurie gali vesti prie nenuspėjamų, netikėtų sprendimų ir pasirinkimų, ypač riboto branduolinio karo atveju.

Ginklavimosi varžybų stabilumas apima politinius ir karinius branduolinio atgrasymo elementus ir sieja tris skirtingas strateginio stabilumo sritis. Kitaip tariant, doktrinos pusiausvyra lemia politinius žingsnius materialinės pusiausvyros link. Branduolinio pariteto principo logiką ir pagrįstumą kvestionavo pirmojo smūgio stabilumo autoriai, krizių eskalavimo žinovai, taip pat ginklavimosi varžybų stabilumo ekspertai. Ginklavimosi varžybų stabilumas susijęs su veikslių ir atoveikslių grandine, į kurią įsitraukia šalys, didindamos savo branduolinius arsenalus, kurdamos naujas ginkluotės technologijas, siekdamos strateginio pranašumo. Ginklų varžybų stabilumas yra iracionalesnis ir sudėtingesnis, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Ginklavimosi varžybų stabilumas yra santykinis ir plėtojasi kartu su suvokimu apie kitų šalių ketinimus ir strateginį mąstymą.